

14. Українська жестова мова Жестівник : навч. посібник / С.Кульбіда, І.Чепчина, Н.Адамюк. – К.: [Педагогічна думка], 2012. – 206 с.
15. Кульбіда С.В. Українська дактилологія. С. Кульбіда. Дефектологія. – №2. – 2003. – С. 34 – 36.
16. Кульбіда С.В. Стан використання і вивчення жестової мови. Історія досліджень. Світлана Кульбіда / Сучасні системи розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід. Матеріали міжнародної конференції.- Київ-Едмонтон: Науковий світ, 2005. – 75 – 83.
17. Kulbida. Use and Study of Sign Language in Ukraine: History of Research / Modern trend of special education development (Canada-Ukraine Experience)/ - Papers of the Internat. Conference. Kyiv, May 25 -26, 2004. - Kyiv-Edmonton: Вид. Науковий світ, 2005. - 173 — 180.
18. Кульбіда С.В. Поліпшення якості навчання глухих дітей шляхом використання жестової мови :Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – Науково-методичний збірник. – Київ, 2005. – С.333 – 337.
19. О. М. Tyshchenko, Kulbida S. V. Ukrainska zhestova mova yak ob'ekt leksykohrafichnoi parametryzatsii / S. V. Kulbida, / Lexykohrafichniy biuleten. – Vyp. 12. – Kyiv, 2005. – S.37 – 42.<http://www1.nas.gov.ua>
20. Кульбіда С. В. Білінгвальне навчання нечуючих: стан, перспектива розвитку / С. В. Кульбіда // Дефектологія. - 2006. - № 3. - С. 2-3. <http://irbis-nbuv.gov.ua>
21. Кульбіда С. В. Правила дактилювання / С. В. Кульбіда // Дефектологія. - 2006. - № 1. - С. 39-41. - <http://irbis-nbuv.gov.ua>
22. Кульбіда С.В. До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика Жестова мова й сучасність: Зб. наукових праць. – Вип. 1.- Київ: Наукова думка, 2006.- С.16 – 22.
23. Кульбіда С.В. Освіта ХХІ століття. Дефектологія. - № 2. - 2006. - С.54 – 56.
24. Кульбіда С.В. Українська дактилологія : науково-метод. посібник. - С. Кульбіда. - К.: Педагогічна думка, 2007. - 328 с.
25. Кульбіда С.В. Місце жестової мови у спеціальній школі для осіб з порушеннями слуху Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. - Науково-методичний збірник. – Вип. 9.- Київ: ПП: Актуальна освіта, 2007.- С.82 – 84.

Кравець Н.П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки Факультету корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, відмінник освіти України

ВИХОВАННЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті розглядаються питання використання на уроках літератури творів усної народної творчості. Проаналізовано вплив усної народної творчості на виховання у розумово відсталих підлітків поваги до українських національних традицій, пошани до української мови, любові до України. Доведено доцільність роботи розумово відсталих підлітків з творами усної народної творчості як на

уроках літератури, так і в процесі позакласного читання, що сприятиме вихованню їх як національно свідомих громадян.

Ключові слова: виховання, розумово відсталі підлітки, урок літератури, усна народна творчість.

Kravets Nina. Upbringing mentally retarded teenagers on the lessons of literature by means of folklore

The article deals with the use of folklore works on the lessons of literature. The influence of folklore on upbringing mentally retarded teenagers' respect to Ukrainian national traditions and the Ukrainian language, love for Ukraine is analyzed. The expediency of mentally retarded teenagers' work with folklore works on the lessons of literature and during extracurricular reading, that will help their upbringing as nationally conscious citizens, is proved.

Key words: education, mentally retarded teenagers, literature lesson, folklore

Реформа сучасної національної системи освіти спрямована на виховання духовної культури особистості, створення умов для формування високої мовленнєвої культури, виховання національної самосвідомості й гідності. У вихованні підростаючого покоління важливе місце посідає усна народна творчість, яка по-праву вважається складовою народної педагогічної культури. Все, що стосується життя народу, про що він мріяв і бажав передати наступним поколінням: його філософія, історія, психологія, народний світогляд, естетичні й етичні ідеали – відобразив у фольклорі. Завдяки народу з народної міфології утворилися жанрові особливості системи фольклору, які дійшли до наших днів. У творах усної народної творчості відображено різноманітні сторони духовної культури народу. Закладена у них інформація має неабиякий вплив на сучасний світ, на людей: а) збереження у народній пам'яті історичних відомостей та передача їх новим поколінням; б) залучення підростаючого покоління до духовної культури народу. Звідси випливають пізнавальна, корекційна, виховна функції фольклорних творів [6, с. 300].

Зважаючи на це, у програмах з літератури для розумово відсталих учнів закономірним є розділ «Усна народна творчість», виходячи з того, що фольклор – це народна мудрість, народні знання, якими варто оволодіти громадянам незалежної України [6, с. 300].

Мета статті: розкрити виховний вплив усної народної творчості на розумово відсталих підлітків

Актуальність і постановка проблеми у загальному вигляді. Знайомство дитини з усною народною творчістю розпочинається з

колискових пісень і закінчується усвідомленням нею себе як представника своєї нації. Українська нація – дуже давня нація з багатющою історією, духовна культура якої почала складатися ще у дохристиянський період. Звідси беруть початок основні народно-календарні свята й обряди, що несуть значний виховний потенціал, оскільки пов'язані з господарською діяльністю, готуючи молоде покоління до неї.

Наголошуючи на значенні фольклору, М. Грушевський писав, що «будь-яка наука має визначатися з фольклору» [2, с. 17]. Дослідники виховного ідеалу українців (Г. Ващенко, Є. Сявак, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.) довели, що основу його формування було закладено ще у період Київської Русі.. Мета

національного виховання – виховання свідомого громадянина, патріота, удосконалення моральної, фізичної, трудової, художньо-естетичної культури кожного, формування в молодого покоління потреби й умінь жити у громадянському суспільстві. Значна кількість принципів навчання й виховання були відомі народами ще до виокремлення їх у педагогічних творах. За Г. Ващенком, в усній народній творчості знайшла свій вияв українська духовність, оскільки у найрізноманітніших звичаях, обрядах, народнопісенній творчості закладено національно-виховний ідеал українського народу, який можна брати за основу виховання [1].

У фольклорних образах закладено сформовані віковою народною мудрістю уявлення, ідеали, правила, емоції, почуття, які склали народну педагогіку. ... Під час роботи з усною народною творчістю почуття, емоції кожного школяра розвиваються одночасно із формуванням мовних і мовленнєвих умінь, корекцією недоліків розумового розвитку, що зумовило вивчення усної народної творчості у допоміжній школі, де навчаються діти, які потребують розвитку і корекції розумової, фізичної, емоційної та вольової сфер [6, с. 301].

Цінність впливу усної народної творчості на розвиток культури мовлення досить важлива для розумово відсталих школярів, яким властиві значні порушення мовлення навіть у підлітковому віці. Щодо впливу усної народної творчості на слухачів з метою опанування ними рідною мовою М. Стельмахович вказував, що слухання й переказування народних казок, легенд, оповідань, запам'ятовування прислів'їв та приказок, декламування дитячих поезій і виконання пісень, відгадування загадок тощо – це чудові уроки рідної мови [9]. Адже усна народна творчість – це вид мистецтва, в основі якого лежить словесно-художній образ. Фольклорні твори – основа навчання й виховання дитини мистецтвом слова завдяки необмеженим можливостям щодо впливу на розвиток художнього мислення, високих почуттів [4, с. 189].

У фольклорних творах (казках, загадках, прислів'ях, легендах, піснях тощо) закладено не лише моральні основи, а й пізнавальний матеріал, який сприяє розвитку дитячої фантазії, творчої уяви, тому що фольклорні образи базуються на сформованих віковичною народною мудрістю різноманітних дитячих уявленнях, правилах поведінки, позитивних почуттях, що засвоюються дитиною у процесі сприймання нею фольклорного твору.

Проте ефективне використання усної народної творчості з метою розвитку й виховання дитини потребує знання особливостей кожного її жанру. Зокрема для казки як жанру характерні: оптимізм, захоплюючий сюжет, образність, забавність, проникнення у життєву ситуацію, співвіднесення її з реальним життям, для чого необхідно сформулювати уміння уявляти себе на місці героя, з його позиції дивитися на себе й на оточуючих. Сам ритм казки, манера її оповіді полегшують сприймання образності зображеного у ній. Образність, перемога добра над злом сприймаються із задоволенням. Казка є найбільш значимою у моральному плані, оскільки дає змогу ставити дитину-слухача / читача на місце позитивного чи негативного персонажа, навчає порівнювати, зіставляти. Працюючи з казкою, дитина вчиться відстоювати свої думки, обирати власну позицію [4, с. 193].

Відомий український педагог В. Сухомлинський вважав казку важливим засобом розвитку мовлення і мислення учнів, виховання любові до рідного слова,

формування мовної культури. «Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттям дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови» [10, с. 176-177].

Завдяки прислів'ям і приказкам учні отримують «урок життєвого досвіду», вправляючись у живому розповіданні. ... Це уроки і з культури думки, і з культури мовлення», – вказувала М. Рибнікова [8, с. 112].

Педагогічна цінність загадок проявляється в їхніх можливостях навчати дитину мислити. Водночас робота із загадкою спрямована на корекцію недоліків інших пізнавальних процесів, які у розумово відсталих порушені [4, с. 303].

Закладена у творах усної народної творчості інформація має неабиякий позитивний вплив на тих, хто її сприймає, насамперед на розумово відсталіх підлітків, оскільки вона залучає підростаюче покоління до духовної культури народу, його звичаїв і обрядів. Отже, усній народній творчості притаманні пізнавальна, соціальна, корекційна, естетична, інформаційна, етична, функції, завдяки яким реалізується виховна.

Результати власного дослідження. Аналіз літератури з досліджуваного питання свідчить, що серед народної прози виділяється власне художня (казки, анекдоти) і не казкова, документальна (легенди, перекази, оповідання). До розробленої українським народом цілісної системи виховання підростаючого покоління засобами усного словесного мистецтва відносяться твори другої групи: казки, легенди, перекази тощо.

Ми перевірили, які твори подобається читати розумово відсталім підліткам. До експерименту залучили 493 учні 7-9 класів. Результати свідчать, 25% респондентам подобається читати оповідання; казки люблять читати 19,6% школярів, переважно це учні сьомого класу та учні з нижчим рівнем розвитку пізнавальних можливостей. Зокрема 3,7% дев'ятикласників із синдромом Дауна вказали на захоплення народними казками. Вірші із задоволенням читають 17,8% опитаних школярів. Довідкова література цікавить 23,2% респондентів, насамперед учнів 8-9 класів. Фантастикою захоплюються 3,6% учнів, оскільки розумово відсталі не розуміють смислу фантастичних творів.

Зважаючи на отримані результати та функції фольклору, ми визначили етапи ознайомлення учнів з усною народною творчістю: перший етап – початковий (задіяна початкова ланка: підготовчий - 4 класи); другий етап – проміжний (задіяна середня ланка: 5-6 класи); третій етап – основний (задіяна старша ланка: 7-9 -10 класи). На початковому етапі учні знайомляться з малими фольклорними жанрами, доступними їхньому сприйманню і розумінню: швидкомовками, лічилками, закличками, елементами календарно-обрядової поезії, загадками, окремими приказками і прислів'ями, казками про тварин. Робота з вказаним матеріалом забезпечує корекцію артикуляційного апарату, розвиток фонематичного слуху, слухового сприймання, удосконалення звуковимови, оволодіння лексичним значенням слів, засвоєння тематичних груп слів, формування наочно-образного мислення, корекцію уваги, уяви, пам'яті, формування умінь діалогічного й монологічного мовлення.

Зважаючи на деякий набутий школярами життєвий досвід, для другого етапу характерна робота з побутовими казками, календарно-обрядовою поезією, побутовими піснями, зі змісту яких учні дізнаються про історичне минуле народу України, боротьбу добра зі злом, правди з брехнею тощо. Робота з малими фольклорними жанрами спрямовується на оволодіння уміннями продукувати мовні відтінки різної емоційної тональності: радісної – сумної, лагідної – сердитої. Учні вчать змінювати голос для передачі мови персонажів усних народних творів, тембр голосу.

На третьому, основному етапі, школярі працюють з доступними за тематикою, основною думкою і змістом ліричними й історичними піснями, легендами, народними думами, бувальщинами, історичними казками про боротьбу українського народу проти поневолювачів, про національних героїв. Основний етап передбачає ознайомлення з доступними за змістом, тематикою, основною думкою історичними казками про боротьбу за вільне життя українського народу проти поневолювачів, про національних героїв; ознайомлення з історичними й ліричними піснями, легендами, народними думами, бувальщинами [6, с. 302-303].

Працюючи з творами усної народної творчості, насамперед з казками, учні відкривають для себе чарівний світ життя. Казки втілюються у жанрових різновидах: героїко-фантастичні (чарівні казки), казки про тварин, соціально-побутові казки, кумулятивні. У плані національного виховання пріоритет належить героїчним казкам, у яких прославляються подвиги в ім'я Батьківщини, народу, культивується духовна й фізична воля, відображаються властиві лише людям риси, завдяки чому учні збагачуються новим життєвим досвідом. Зважаючи на це, у програмах з літератури у розділі «Усна народна творчість» ми подали казки різної жанрової тематики.? Насамперед це героїко-фантастичні казки, у яких зображено героїчну боротьбу народу проти поневолювачів, подвиги в ім'я народу. Вони акумулюють у собі величезний морально-духовний потенціал, національні цінності. Такою є казка «Кирило Кожум'яка», в якій утверджується фізична сила Кирила, його моральні якості. Працюючи з казкою, семикласники знаходили у змісті казки й обговорювали характеристику Кирила, яку лютий змії-людоджер дав Кирилові: «... як вийде на Дніпро мочити кожі (бо він кожум'яка), то не одну несе, а дванадцять разом. І як набрякнуть вони водою в Дніпрі, то я візьму та й учеплюсь за них – чи витягне-то він їх? А йому байдуже: як поцупить, то й мене з кожами трохи на берег не витягне». Водночас відмічали, що Кирило не лише дуже сильний, але водночас і добрий, жалісливий, про що свідчить його реакція на прохання дітей побитися зі змієм: «... як почали просити, як стали навколішки та як заплакали, то й сам Кожум'яка не витерпів, заплакав». Отже, казка допомагає виховувати в учнів такі риси, як доброта, хоробрість, чуйність, мужність, сміливість, людинолюбство. У ній завжди добро перемагає зло. За допомогою образів формується ідея любові до Батьківщини, до рідного краю, прагнення допомогти простому народу.

Найбільший підрозділ казкового масиву складають соціально-побутові казки завдяки здатності відображати суспільні проблеми. У них найповніше відображено особливості поведінки рідного народу, його суспільний та індивідуальний досвід життя, демонстрація народної мудрості, моральних і поведінкових якостей: щедрість, чесність, правдивість; картини реальної та казкової дійсності. Зразками,

що формують засвоєння соціального досвіду й культури взаємодії у складних умовах життя є ряд казок, які вивчають семикласники: «Чарівне перо», «Про вдовину дочку, Бабу Ягу і царевича», «Мудра дівчина». У казках відсутні відверте моралізування й повчальні висновки чи поради, але завдяки підтексту учні засвоюють смисл таких людських рис, як щедрість, чесність, правдивість, чуйність, милосердя, повага до людей праці, зневага до ледарів, брехунів, злодіїв. Робота з казками дає поштовх думці, збуджує уяву, активізує пасивний словник, збагачуючи лексику новими словами, висловлюваннями, реченнями. Працюючи над змістом казки, учні свідомо засвоюють значення багатьох слів, розуміння яких у абстрактному вигляді важкодоступне для них: добро – зло, щирий – скупий, правдивий – брехливий та інші. Практичним шляхом відбувається оволодіння морально-етичними поняттями. Казка зачаровує рідним словом, народними образними висловами, красою української мови.

Казки виступають засобом навчання рідної мови, виховання культури мови, мовлення. Властива казкам логічна послідовність викладу, влучність у вживанні фразеологізмів сприяють засвоєнню традицій народної поетичної мови. Для кожної української казки характерні прислів'я і приказки. Власне термін «приказка» вказує на те, що точний і влучний вислів найбільше цінувався саме в казці. Образна мова казок поглиблює відчуття слова, його краси. У них реалізується навчальний і корекційний потенціал усної народної творчості. Через казкові образи у свідомість читачів входить слово з його найтоншими відтінками. Так, працюючи з казкою «Чарівне перо», учні свідомо опановують значеннями слів, оволодіння якими у абстрактному вигляді недоступно: «ледачий, веселий, працювитий, мовчазний; щиро, замилувано дивився».

Значний виховний потенціал несе героїчний епос. До героїчного фольклору належать думи, легенди, перекази, історичні пісні, оповідання про військові походи наших предків, боротьбу з чужоземними загарбниками за свободу рідної землі й волю українського народу. Внаслідок політичних та ідеологічних причин вивчення героїчного епосу в радянській Україні значно звужувалося, а зміст його фальсифікувався. Між тим, у героїчному фольклорі відображено погляди народу на історично важливі явища політичного й громадського життя, розвиток національної самосвідомості, народної гідності. Такими є історично-героїчні пісні, у яких прославляються борці за волю і щастя народу, звеличується віддане служіння Батьківщині. У народних піснях наче у живому літописі втілено історичну пам'ять багатьох поколінь, вони виступають своєрідним містком від минулих часів до сьогодення. Адже у піснях знайшли відображення як героїчні, так і трагічні сторінки життя українського народу переважно за козацьких часів. У кривавій боротьбі народ вилив свою душу, свій поетичний геній у єдине, в що міг – у пісні. У піснях відображено цінні відомості про масовий героїзм, духовні злети рідного народу. Чимало пісень склав вдячний народ про мужність і хоробрість своїх захисників – запорозьких козаків. До таких пісень належить пісня «Та ой як крикнув же та козак Сірко», присвячена Івану Сіркові – славному борцю проти татарських поневолювачів, яку вивчають семикласники. У пісні мужній атаман порівнюється із сизим орлом, із місяцем, а козацьке військо – із орлами, із сонечком, що над степом сяє [5, с. 43-44].

Народ любив, шанував і оберігав своїх захисників. Одним із народних ватажків, який на Поділлі піднімав селян на боротьбу з панами, був Устим Кармалюк. Про нього йдеться у народній пісні «Ой не лети, орлице». Народ звертається до орлиці, щоб вона не летіла туди, «де ходить Кармалюк напитись води», щоб не мутила потічка, з якого п'ють воду коні Кармалюка; не мутила криниці «де хлопці Кармеля йдуть пити водиці». Основне, щоб орлиця високо літала, Кармеля у кривду не давала, а крилом заступала [5, с. 45].

Гордість і окраса не лише вітчизняної, а й світової культури – думи, які високу оцінку вчених різних національностей за ідейне спрямування, прояви мужності, художню образність. Важливо, що думи присвячуються суто козацькій тематиці. У думках українські козаки оспівуються і звеличуються як борці за вільну Україну, горді лицарі, мудрі діячі-державотворці. Думи розкривають віковічну прив'язаність українців до рідної землі. У ті історичні часи, коли озброєні вороги з усіх-усюд нападали на споконвічні землі нашого народу, був лише єдиний засіб виживання та самозбереження українців як нації – збройна боротьба проти нападників за захист рідної землі. Козаки прагнули до того, щоб Україна була міцною, великою родиною, тоді їй не страшні будуть ніякі вороги. Такою є дума про Самійла Кішку, у якій прославляється народний захисник, його мужність, сміливість, вміння вийти з найскладнішої ситуації.

У багатьох думках відображені тяжкі муки козаків, які перебували у турецькій чи татарській неволі. Водночас вирішується морально-етична проблематика. Такою є дума «Маруся Богуславка» про Марусю Богуславку – турецьку бранку з Богуслава. У думі відображено душевну роздвоєність Марусі між любов'ю до рідної землі та становищем дружини турецького вельможі. Проте почута рідна мова тужливої пісні за батьківщиною, яку співали закуті в тяжкі кайдани полонені козаки повертає Марусю до спогадів про рідну землю й штовхає на героїчний вчинок – визволення козаків з неволі. Працюючи з думою, учні усвідомлюють, що де б людина не перебувала, у які складні ситуації не потрапляла, завжди потрібно пам'ятати про рідну землю, берегти рідну мову й намагатися допомагати тим, кому ще важче. Відпускаючи козаків із темниці, Маруся просить останнього козака передати привіт на рідну землю від «дівчини-бранки Марусі Богуславки».

Неоціненний скарб народної виховної мудрості – легенди, яким найчастіше притаманна історико-героїчна чи міфологічна основа. У легендах переважно відображено стародавні суспільні явища, християнська (біблійна) міфологія. Приналежність до давно минулих часів, фантастичний характер, наявність незвичайних персонажів, яким часто властиві надприродні можливості, відображено в легендах. Такою є легенда «Кошовий Іван Сірко», у якій прославляються надприродні можливості Івана Сірка: «Він сильний такий був, що його як хто шаблею ударить по руці, так і кожі не розруба, – тільки синє буде. Не то що кулею, а шаблею!». Водночас герой був «на ворогів страшний і немилостивий, а для християн – напроти, був дуже добрий». Любов до рідної землі, бажання допомагати народу перемагати ворогів виявилися у Сірка такими сильними, що він заповів товаришам-козакам: «Коли я вмру, то одніміть у мене праву руку і возіть її з собою сім год. І куди ви будете повертати, там буду й я воювати».

У легендах народ оспівував не лише чоловіків-козаків, які захищали його від татарських та турецьких нападників, а й мужніх жінок, які залишалися наодинці з дітьми та старенькими батьками, коли чоловіки йшли захищати рідну землю. Такою є легенда «Місто Сміла», яку учні вивчають у дев'ятому класі. Мужні, смілива жінка зуміла організувати народ проти нападників, коли чоловіки були відсутні у походах. Дякуючи їй, врятоване місто дістало назву Сміла.

Отже, кожна легенда, кожен твір української усної народної творчості – це невичерпне джерело відомостей про любов до рідної землі, про мужність і сміливість, лицарські подвиги її захисників.

По закінченні експерименту ми поцікавилися, як змінилося ставлення учнів до усної народної творчості. Відрадно, що восьмикласники зацікавилися історичними піснями: «Пісня про Байду», «Славний козак Морозенко», «Їхав козак на війноньку» та ін. Вияв зацікавленості, підвищення інтересу до читання історичних пісень можна пояснити в впливом подій, що відбуваються на сході України. Зокрема Віктор К. висловив наступне: «Тепер наші солдати, як колись козаки, мужньо захищають Україну від ворогів. Я теж хочу бути сміливим і захищати Україну від ворогів». Оля Т.: «Наші солдати, як козаки колись, сміливі, не бояться «градів» і не допускають ворогів до нас. Ми живемо в мирі, тут у нас немає війни, бо солдати беруть наше місто».

Дев'ятикласники проявили інтерес до історичних легенд. Учні порівнювали прочитане зі знаннями, які отримали на уроках історії, зокрема про Київ – столицю України, історію його виникнення. Марина Ч. так прокоментувала власне ставлення до читання нею легенд: «Назва «Київ» походить від ім'я князя Кия, а назва «Сміла» - від слова «смілива». Смілива жінка не побоялася ворогів і захищала своє місто. Ми навіть імені її не знаємо, але вона любила своє місто, свою землю, де народилася і жила. Боронила від ворогів. Зараз наші солдати теж боронять Україну від ворогів. І нам треба її любити й боронити».

Висновки. Народнопоетична творчість – це невичерпне джерело пізнання історії рідного народу, скарбниця його національного характеру, світогляду й духовності, важливий засіб народної педагогіки, засіб комплексного впливу на підростаюче покоління. В усній народній творчості висловлено свободу й незалежність, любов до Батьківщини, повагу до простого народу, виховання мужності, сміливості, прагнення до добра й справедливості, звеличується почуття власної гідності. Працюючи з творами усної народної творчості, розумово відсталі підлітки усвідомлюють значення рідної країни для кожного її жителя; захоплюються мужністю й героїзмом предків, які боронили Батьківщину від ворогів; вчать бути милосердними, толерантними, мужніми. У мовленні намагаються вживати слова і вислови з прочитаних творів, завдяки чому розширюють і збагачують словниковий запас героїчною лексикою, яку використовують у відповідях. Читання за ролями, інсценізація творів усної народної творчості сприяє вихованню толерантності, доброзичливого ставлення один до одного, формуванню умінь працювати в команді. Застосування у процесі роботи учнів з фольклорними творами методів навчання літератури забезпечує уточнення й закріплення умінь читацької діяльності, виховання підлітків як активних читачів усної народної творчості..

Список використаної літератури

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, вихователів, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Т.1. – 3-є видання. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
2. Грушевський М. Історія української літератури: в 6 т., 9 кн. / М. Грушевський. – К. : Либідь, 1993. – Т. I. – 391 с.
3. Кравець Н. П. Малые фольклорные жанры как средство коррекции отклонений в развитии ребенка первых лет жизни / Н. П. Кравець // Ранняя комплексная помощь детям с отклонениями в развитии в современном образовательном пространстве: сборник научных статей по материалам научно-практической конференции 18-20 апреля 2013 г. / сост.: О. Г. Приходько, А. А. Гусейнова, Е. В. Ушакова. – М.: МГПУ, 2013. – 196 с. – С. 84-89.
4. Кравець Н. П. Використання батьками усної народної творчості під час підготовки дитини до оволодіння читанням і письмом / Н. П. Кравець // Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: поради батькам / В. І. Бондар, В. І. Берзін, Л. С. Вавіна та ін.; за ред. В.І. Бондаря, В. В. Засенка. – К. : Науковий світ, 2005. – 256 с. – С. 185-200.
5. Кравець Н. П. та ін. Літературне читання: 7 кл.: Підручн. для спец. загальноосв. навч. закл. для розумово відсталих дітей. Видання 2-е, доповнене / Н. П. Кравець, І. Г. Єременко, О. Д. Чекурда. – К.: «Інкунабула», 2014. – 304 с.
6. Кравець Н. П. Український фольклор на уроках читання як засіб соціалізації учнів допоміжної школи / Н. П. Кравець // Сім'я та родинне виховання у національній етнопедагогічній культурі: збірник наукових статей / гол. ред. В. П. Коцур. – Переяслав-Хмельницький: ПЦ «Ризографіка», 2005. – 438 с. – С. 300-304.
7. Програми для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. Читання 5-10 класи / укл. Н. П. Кравець. – К.: «Інкунабула», 2008. – 128 с.
8. Рыбникова М. А. Избранные труды / М. А. Рыбникова. – М.: Педагогика, 1985. – 248 с.
9. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1985. – 312 с.
10. Сухомлинський В. О. Твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – 668 с.

*Кривоцюк С.В., вихователь дошкільного навчального закладу (ясла-садок)
«Малютко» с. Петропавлівська Борщагівка*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сутності таких понять, як «мотив», «мотивація», «мотиваційні утворення», «навчальна мотивація». Проаналізовано підходи вчених щодо вивчення мотивації. Автори акцентують увагу на поясненні психологічних особливостей розвитку навчальної мотивації у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: мотив, мотивація, мотиваційні утворення, навчальна мотивація.